

Organizacje pozarządowe w postępowaniach sądowych – jak to się robi i dlaczego warto¹

*r.pr. Karolina Kędziora
wiceprezesa Polskiego Towarzystwa Prawa Antydyskryminacyjnego*

1. Jakie organizacje mogą uczestniczyć w postępowaniach sądowych?

Na wstępie, warto przypomnieć czym jest organizacja pozarządowa. Definicję znajdziemy jedynie w Ustawie o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie². Zgodnie z art. 3 ust. 2 tej ustawy, organizacjami pozarządowymi są niebędące jednostkami sektora finansów publicznych, w rozumieniu ustawy o finansach publicznych oraz niedziałające w celu osiągnięcia zysku osoby prawne lub jednostki organizacyjne nieposiadające osobowości prawnej, którym odrębna ustawa przyznaje zdolność prawną (np. uczelniane organizacje studenckie, koła gospodyń wiejskich), w tym fundacje i stowarzyszenia. W ust. 4 przemiotowego przepisu, z definicji wykluczono partie polityczne, związki zawodowe, organizacje pracodawców, samorządy zawodowe, oraz fundacje utworzone przez partie polityczne, niemniej jednak, jedynie w odniesieniu do organizacji prowadzących tzw. działalność pożytku publicznego. Dlatego też, również te podmioty należy traktować jako organizacje pozarządowe, które w świetle obowiązujących przepisów mają możliwość uczestniczenia w postępowaniu sądowym na rzecz i w interesie obywateli.

2. Jakie są możliwości prawne uczestnictwa organizacji pozarządowych w postępowaniach?

Możliwości angażowania się organizacji pozarządowych w postępowania sądowe nieznacznie różnią się w zależności od tego jakiego rodzaju procedury dotyczą. Najszersze uprawnienia przysługują organizacją w świetle Kodeksu postępowania cywilnego³. W świetle art. 8, organizacje pozarządowe, których zadanie statutowe nie polega na prowadzeniu działalności gospodarczej, mogą dla ochrony praw obywateli, w wypadkach przewidzianych w ustawie, wszcząć postępowanie oraz wziąć udział w toczącym się już postępowaniu. Szczegółowo kwestię tą reguluje art. 61, wskazując w jakiego rodzaju sprawach istnieje taka możliwość, oraz na jakich warunkach. **Organizacje pozarządowe w zakresie swoich zadań statutowych mogą, za zgodą osoby fizycznej wyrażoną na piśmie, wytaczać powództwa na jej rzecz oraz przystępować do niej w toczącym się postępowaniu, w sprawach o:**

- 1) alimenty;
- 2) ochronę środowiska;
- 3) ochronę konsumentów;
- 4) ochronę praw własności przemysłowej;
- 5) ochronę równości oraz niedyskryminacji przez bezpodstawne bezpośrednio lub pośrednio zróżnicowanie praw i obowiązków obywateli.

Warto zauważyć, iż zgoda osoby fizycznej wyrażona na piśmie zarówno do wytoczenia powództwa na jej rzecz, jak i do wstąpienia do postępowania, stanowi warunek formalny pisma procesowego i podlega dyspozycjom art. 130 k.p.c. który

¹ Tekst powstał dla portalu ngo.pl i dostępny jest pod linkiem: <http://wiadomosci.ngo.pl/wiadomosci/863487.html>

² Ustawa z dnia 24 kwietnia 2003 r., Dz.U.2010.234.1536 j.t.

³ Ustawa z 17 listopada 1964 r., Dz.U.1964.43.296

dotyczy usuwania braków formalnych pod rygorem zwrotu pisma. Tak więc, do pozwu lub pisma obejmującego przystąpienie organizacja pozarządowa jest zobowiązana dołączyć wyrażoną na piśmie zgodę osoby fizycznej. Rozwiązanie to, jest stosunkowo nowe, gdyż weszło w życie z dniem 3 maja 2012 r.⁴ Nowością jest również, iż organizacja nie występuje już jak przed nowelizacją jako podmiot niezależny i bezstronny, lecz jako podmiot wspierający jedną ze stron, zainteresowany orzeczeniem korzystnym dla niej. Nowością jest także rozwiązanie zawarte w § 3 przedmiotowego przepisu, zgodnie z którym, za zgodą przedsiębiorcy będącego osobą fizyczną, wyrażoną na piśmie, organizacja pozarządowa, której jest on członkiem, może na jego rzecz wytoczyć powództwo lub przystąpić do niego w toczącym się postępowaniu w sporze z innym przedsiębiorcą o roszczenia wynikające z prowadzonej działalności gospodarczej.

Co ważne, po nowelizacji, w sytuacji gdy organizacja pozarządowa przystępuje do strony w toczącym się postępowaniu, stosuje się zgodnie z art. 62 § 2 k.p.c. odpowiednio przepisy o interwencji ubocznej, do której nie mają odpowiedniego zastosowania przepisy o współuczestnictwie jednolitym. Najpoważniejszą konsekwencją tego rozwiązania jest stosowanie art. 107 k.p.c., który przewiduje, że co do zasady interwenient uboczny, do którego nie mają zastosowania przepisy o współuczestnictwie jednolitym, nie zwraca kosztów przeciwnikowi strony, do której przystąpił. Wyjątkiem od tej zasady jest jednak możliwość przyznania od interwenienta na rzecz wygrywającego sprawę przeciwnika strony, do której interwenient przystąpił, zwrotu kosztów wywołanych samoistnymi czynnościami procesowymi interwenienta. W praktyce, oznacza to, że organizacje pozarządowe wstępujące do postępowania, muszą się liczyć z ryzykiem poniesienia kosztów w razie przegranej strony, do której przystąpiły. Tak więc organizacje podejmując decyzję o tej formie uczestnictwa w postępowaniu, powinny mieć tą okoliczność na względzie⁵. Dodatkowo, art. 462 k.p.c. odnosząc się do wszelkich spraw z zakresu prawa pracy i ubezpieczeń społecznych także dopuszcza analogiczną możliwość dla organizacji pozarządowych wytaczania powództw na rzecz zainteresowanego pracownika lub wnoszenia odwołania od decyzji organów rentowych, i przystępowania do postępowań. W sytuacji, w której organizacja wytacza powództwo na rzecz oznaczonej osoby, nie ma to wpływu na możliwość wstąpienia do postępowania przez tą osobę w charakterze powoda na każdym etapie postępowania. Wyrok prawomocny zapadły w sprawie wytoczonej przez organizację ma powagę rzeczy osądzonej pomiędzy stroną, na rzecz której organizacja wytoczyła powództwo, a stroną przeciwną.

Kolejna możliwość aktywności organizacji pozarządowej, o której mowa w art. 63 k.p.c., to tzw. **opinia przyjaciela sądu (amicus curiae)**. **Organizacje wymienione w artykułach poprzedzających, które nie uczestniczą w sprawie, mogą przedstawiać sądowi istotny dla sprawy pogląd wyrażony w uchwale lub oświadczeniu ich należycie umocowanych organów.** Przedstawiony sądowi pogląd organizacji pozarządowej nie stanowi środka dowodowego, lecz jest wyrazem oceny organizacji zajmującej się daną problematyką co do stanu faktycznego będącego przedmiotem sprawy. Pogląd ten nie jest dla sądu wiążący.

Zasada jawności postępowania, zakłada udział w postępowaniu sądowym

⁴ Ustawa zmieniająca Kodeks postępowania cywilnego oraz niektóre inne ustawy z 16 września 2011 r. (Dz.U.2011.233.1381)

⁵ więcej na ten temat <http://www.ptpa.org.pl/public/files/Kpc%20koalycja.pdf>

publiczności, co również stanowi możliwość społecznej kontroli postępowania. Obserwacja postępowania, w praktyce polega na tym, iż przedstawiciel/przedstawicielka organizacji uczestniczy w rozprawie w charakterze publiczności i w zależności od przyczyny podjęcia decyzji o potrzebie obserwacji postępowania, ujawnia że reprezentuje organizację bądź nie. Przykładowo w sytuacji w której istnieje podejrzenie nierzetelności postępowania, często zaleca się uczestnictwo osoby reprezentującej organizację, bez informowania sądu o tym fakcie.

W niektórych rodzajach spraw, enumeratywnie wskazanych w art. 87 § 3 – 6 k.p.c., organizacje mają również **możliwość reprezentowania uczestników postępowania w charakterze pełnomocników procesowych.**

Tak jak zostało już powiedziane na wstępie, najszersze uprawnienia przysługują organizacją w świetle Kodeksu postępowania cywilnego. Niemniej jednak, z perspektywy organizacji, warto zapoznać się również z możliwościami przysługującymi na gruncie Kodeksu postępowania karnego⁶ (art. 90-91), Kodeksu postępowania administracyjnego⁷ (art. 31) czy Ustawy o postępowaniu przed sądami administracyjnymi⁸ (art. 9).

3. Dlaczego warto żeby organizacje pozarządowe uczestniczyły w postępowaniach sądowych?

Badania prowadzone w ramach projektu Polskiego Towarzystwa Prawa Antydyskryminacyjnego (PTPA) „Prawo antydyskryminacyjne w praktyce polskich sądów powszechnych”⁹, dotyczące m.in. poziomu aktywności organizacji pozarządowych odnośnie włączania się w proces stosowania prawa przez sądy, wskazały na niewielki stopień zaangażowania organizacji w postępowania. Należy założyć, iż sytuacja wygląda podobnie także odnośnie innych postępowań niż dotyczących dyskryminacji, w których organizacje mają możliwość uczestniczenia. Być może, jest to jedna z przyczyn, dla których sądy ciągle jeszcze z rezerwą postrzegają aktywność organizacji w postępowaniach, pomimo prezentowanej wiedzy eksperckiej, która zasługuje na uwzględnienie na potrzeby konkretnych spraw.

Wydaje się, że organizacje pozarządowe mogłyby częściej uczestniczyć w postępowaniach, tym bardziej że istnieją możliwości prowadzenia pewnych działań prawnych, które nie wymagają eksperckiej wiedzy prawniczej, jak np. obserwacja postępowań, o której była mowa wcześniej. Jak stwierdzono we wspomnianym raporcie PTPA, tego rodzaju uczestnictwo również ma wpływ na sprawowanie wymiaru sprawiedliwości i jest dobrym sposobem na zdobywanie wiedzy o sprawach sądowych, na edukację, na kontrolę sprawowania władzy, czy realizację zasady jawności procesu. Inne działania prawne wymagające wiedzy eksperckiej, również mogą prowadzić organizacje nie posiadające zaplecza prawnego. Można to robić np. poprzez nawiązanie współpracy z inną organizacją, w której działają kompetentni prawnicy, bądź współpracę z komercyjnymi prawnikami, którzy coraz chętniej nawiązują współpracę *pro bono* (nieodpłatnie) z trzecim sektorem.

⁶ Ustawa z 6 czerwca 1997 r., Dz.U.1997.89.555

⁷ Ustawa z 14 czerwca 1960 r., Dz.U.2013.267 j.t.

⁸ Ustawa z 30 sierpnia 2002 r. Dz.U.2012.270 j.t.

⁹ <http://www.ptpa.org.pl/public/files/Prawo%20antydyskryminacyjne%20w%20praktyce%20sądowej.pdf>

